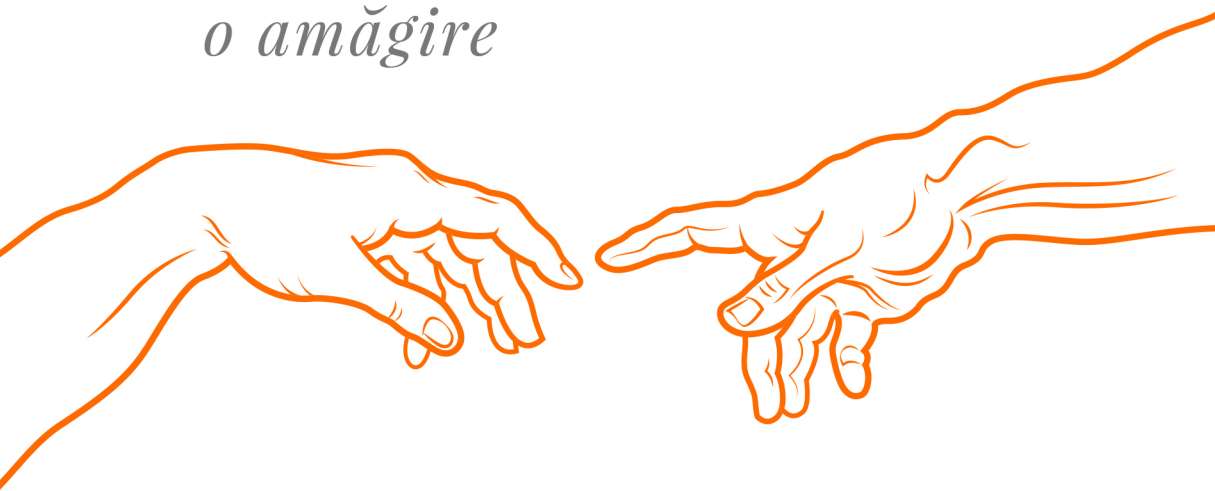

RICHARD
DAWKINS

Dumnezeu,

o amăgire

Cuprins

<i>Prefață</i>	11
<i>Prefață la ediția broșată</i>	18
Capitolul I	
Un ne-credincios profund religios	26
Respectul cuvenit	26
Respectul necuvenit	34
Capitolul II	
Ipoteza-Dumnezeu	42
Politeismul	43
Monoteismul	47
Secularismul, Părinții Fondatori și religia Americii	49
Sărăcia agnosticizmului	56
NOMA	63
Marele Experiment al Rugăciunii	69
Școala Neville Chamberlain pentru evoluționiști	73
Omuleții verzi	77
Capitolul III	
Argumente privind existența lui Dumnezeu	81
„Dovezile“ lui Toma d’Aquino	81
Argumentul ontologic și alte argumente apriorice	84
Argumentul frumuseții	89
Argumentul „experienței“ personale	90
Argumentul Scripturii	94
Argumentul oamenilor de știință renumiți și religioși	99
Pariul lui Pascal	104
Argumentele lui Bayes	106

Capitolul IV	
De ce, aproape cu certitudine, nu există Dumnezeu	110
Ultimul tip de Boeing 747	110
Selecția naturală, elevatoare a conștiinței	112
Ireductibila complexitate	116
Divinizarea golurilor	121
Principiul antropic: versiunea planetară	130
Principiul antropic: versiunea cosmologică	136
Un interludiu la Cambridge	144
Capitolul V	
Rădăcinile religiei	152
Imperativul darwinist	152
Avantajele directe ale religiei	155
Selecția de grup	158
Religia ca produs secundar	160
Pregătit psihologic pentru religie	167
Pășește cu grijă, fiindcă-mi calci pe meme	177
Culte-cargou	186
Capitolul VI	
Rădăcinile moralității: de ce suntem buni?	192
Simțul nostru moral e de origine darwinistă?	195
Studiu de caz privind rădăcinile moralității	202
Dacă nu există Dumnezeu, de ce să mai fi bun?	206
Capitolul VII	
Cartea „cea bună“ și un zeitgeist moral schimbător	213
Vechiul Testament	214
E Noul Testament mai bun?	225
Iubește-ți aproapele	229
Zeitgeist-ul moral	237
Dar Hitler și Stalin? Ei n-au fost atei?	245
Capitolul VIII	
Unde greșește religia? De ce atâta ostilitate?	252
Fundamentalismul și subversiunea științei	253
Partea întunecată a absolutismului	257
Credința și homosexualitatea	259
Credința și sfințenia vieții omului	262

Marea greșeală Beethoven	268
Cum generează fanatismul „moderația“ în credință	271
Capitolul IX	
Copilăria, abuzul și fuga de religie	278
Abuzul fizic și mental	282
În apărarea copiilor	291
Un scandal în educație	296
Din nou despre elevarea conștiinței	302
Educația religioasă, parte a culturii literare	305
Capitolul X	
Un gol mai mult decât necesar?	309
Binker [Prietenul imaginar]	310
Consolarea	314
Inspirația	321
Burka supremă	322
<i>Bibliografie</i>	335
<i>Indice</i>	341

CAPITOLUL I

Un ne-credincios profund religios

Nu încerc să-mi imaginez un Dumnezeu personal; e suficient să mă uit plin de uimire la structura lumii, în măsura în care simțurile noastre inadecvate ne permit s-o apreciem.

ALBERT EINSTEIN

Respectul cuvenit

Băiatul stătea în iarbă cu fața în jos, cu bărbia proptită pe mâinile așezate una peste alta. S-a trezit dintr-odată copleșit de percepția accentuată a hățişului de tulpini și rădăcini, o pădure în micro-cosmos, o lume transfigurată de furnici și găze și – deși nu cunoștea pe atunci amănunte – chiar miliarde de bacterii de sol care, în tăcere și nevăzute, susțineau economia acelei micro-lumi. Dintr-odată, micro-pădurea acestui tărâm a părut să se extindă și să devină una cu universul și cu mintea extaziată a băiatului care o contempla. El a interpretat această experiență în termeni religioși; la un moment dat, ea l-a condus către preoție. A fost investit preot anglican și a devenit capelan la școala mea, un profesor de care m-am simțit legat. Mulțumită unui astfel de om, nimeni nu poate spune că religia mi-a fost băgată pe gât cu forța.¹

Într-un alt timp și alt spațiu, acel băiat aș fi putut fi eu, sub stele, amețit de Orion, Casiopeea și Ursa Mare, înlăcrimat de muzica neauzită a Căii Lactee, zăpăcit de parfumurile nocturne ale florilor exotice dintr-o grădină africană. De ce una și aceeași emoție l-ar fi condus pe capelanul meu într-o direcție, iar pe mine în alta nu este o întrebare la care se poate răspunde ușor. O reacție cvasi-mistică față de natură și univers este un lucru comun printre oamenii de știință

¹ Plăcerea noastră în timpul orelor era să-l deturnăm de la scripturi către incitantele povestiri de război ale vremii. Făcuse războiul în Aviația Regală și de aceea mi-a fost familiară, dată fiind și o oarecare afecțiune pe care o mai păstrez față de Biserica Anglicană (cel puțin prin comparație cu competitorii ei), lectura de mai târziu a poemului lui John Betjeman: *Padre* al nostru e un fost pilot, / Din scurt aripile i-au fost tăiate, / Dar catargul din grădina parohiei lui / Arată tot spre Cele-Înalte... (N. a.)

și gânditorii raționaliști. Ea nu are legătură cu vreo credință supranaturală. În copilărie, cel puțin, capelanul meu nu cunoștea (și nici eu) încheierea *Originii speciilor*² – vestitul fragment referitor la malul cotropit de vegetație³, „cu păsări care ciripesc în tufișuri, cu diferite gâze care străbat aerul și râme care se târăsc pe pământul umed“. Dacă ar fi avut cunoștință de existența pasajului respectiv, cu siguranță că s-ar fi identificat cu el și, în loc de preoție, ar fi putut fi atras de viziunea lui Darwin, conform căreia totul „a fost produs de legile care acționează în jurul nostru“:

Astfel, din bătăliile naturii, din foamete și moarte decurge în mod direct cel mai important obiect pe care-l putem concepe, și anume producerea animalelor superioare. Există o măreție în concepția aceasta a vieții, cu numeroasele ei forțe, însuflețite inițial de Creator în câteva forme sau numai într-una singură și în timp ce planeta noastră își continuă rotația după legea imuabilă a gravitației, nenumărate forme dintre cele mai frumoase și mai minunate, apărute dintr-un început atât de simplu, s-au dezvoltat și continuă încă să se dezvolte. (p. 386)

Carl Sagan scria, în cartea sa *Pale Blue Dot*:

Cum se face că aproape niciuna dintre marile religii nu a privit către știință pentru a spune: „Este mai bine decât am crezut! Universul e mai mare decât au spus profeții noștri, mai măreț, mai rafinat, mai elegant“? În schimb, ele zic: „Nu, nu, nu! Dumnezeu meu este un dumnezeu mic și vreau să rămână astfel.“ O religie, veche sau nouă, care să pună în evidență universul așa cum este el revelat de știința modernă ar fi capabilă să atragă respectul și uimirea pe care cu greu le-au cunoscut credințele convenționale.

Toate cărțile lui Sagan ating terminațiile nervoase ale curiozității față de transcendent, monopolizată de religie în ultimele secole. Cărțile mele aspiră către același lucru. În consecință, aud adesea că sunt descris drept o persoană profund credincioasă. O studentă americană mi-a scris că și-a întregat profesorul dacă avea vreo opinie în ceea ce mă privește. „Desigur“, i-a răspuns acesta. „Știința lui pozitivă nu este compatibilă cu religia, dar și el se extaziază cu privire la natură și la univers. Pentru mine, *aceasta* înseamnă religie!“ Oare este potrivit

² Trad. de Ion E. Fuhn, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957. (N. red.)

³ E vorba despre malul unui râu din Anglia, unde Darwin a avut respectivul moment de inspirație. (N. trad.)

aici termenul *religie*? Nu cred. Steven Weinberg, fizician și laureat al Premiului Nobel (plus ateu), sublinia, în *Dreams of a Final Theory*:

Unii oameni au vederi atât de largi și flexibile despre Dumnezeu, încât este inevitabil să-l găsească oriunde l-ar căuta. Ni se spune că „Dumnezeu este adevărul cel din urmă“, sau că „Dumnezeu este universul“. Desigur că, la fel ca oricărui alt cuvânt, și termenului *Dumnezeu* i se poate da orice înțeles am dori. Dacă vrei să spui că „Dumnezeu este energie“, atunci îl poți afla pe Dumnezeu într-un bulgăre de cărbune.

Weinberg are dreptate, cu siguranță: dacă nu se vrea ca termenul *Dumnezeu* să devină complet inutil, ar trebui ca el să fie folosit în modul în care l-au înțeles oamenii în general – adică referindu-se la un creator supranatural „potrivit pentru a fi venerat“.

O mare confuzie apare atunci când nu se face distincție între așa-numita religie einsteiniană și religia supranaturală. Einstein menționează uneori numele lui Dumnezeu (și nu este singurul om de știință ateu care face acest lucru), dând astfel ocazia unor neînțelegeri din partea supranaturaliștilor dornici să revendice un asemenea gânditor ilustru ca pe unul de-ai lor. Dramaticul (sau poate provocatorul) final al *Scurtă istorie a timpului: de la Big Bang la găurile negre*, a lui Stephen Hawking⁴ – „Pentru că atunci am cunoaște gândirea lui Dumnezeu“ –, este notoriu ca fiind greșit interpretat. El a lăsat oamenii să creadă, eronat, desigur, că Hawking este o persoană credincioasă. În cartea *The Sacred Depths of Nature*, biologul Ursula Goodenough pare mai credincioasă decât Hawking sau Einstein. Ei îi plac bisericile, moscheile și templele, iar multe pasaje ale cărții se cer parcă scoase din context și folosite ca muniție de religia supranaturală. Autoarea merge până acolo încât se autodefiniște drept o „naturalistă religioasă“. Și totuși, o lectură atentă a cărții ei arată că nu este o atee mai puțin fermă decât mine.

Naturalist este un termen ambiguu. Mi-l aduce în memorie pe eroul copilăriei mele, Doctorul Dolittle (care, de altfel, avea destul din aerul naturalistului „filozof“ de pe HMS *Beagle*⁵) al lui Hugh Lofting⁶. În secolele XVIII-XIX, a fi naturalist însemna ceea ce înseamnă și astăzi pentru majoritatea dintre noi: un

⁴ Trad. de Michaela Ciodaru, București, Humanitas, 2005. (*N. red.*)

⁵ Pe corabia HMS *Beagle* a făcut Charles Darwin, în anii 1831–1836, călătoria de explorare în urma căreia a elaborat teoria evoluției speciilor prin selecție naturală. (*N. trad.*)

⁶ Doctorul Dolittle, care avea capacitatea de a vorbi cu pacienții săi animale, e personajul central a 12 cărți publicate între 1920 și 1952 de Hugh Lofting (1886–1947) și de urmașii acestuia, precum și al mai multor filme realizate între 1928 și 2009. (*N. trad.*)

cercetător al lumii naturale. Adeseori, naturaliști în sensul acesta au fost, începând cu Gilbert White, și oameni ai Bisericii. Însuși Darwin a fost destinat, în tinerețe, Bisericii, în speranța că viața relaxată de preot de țară i-ar fi permis să-și urmeze pasiunea pentru găze. Filozofii însă folosesc termenul *naturalist* într-un mod foarte diferit, ca fiind opus lui *supranaturalist*. Julian Baggini explică, în cartea *Atheism: A Very Short Introduction*, înțelesul atașamentului unui ateu față de naturalism: „Ceea ce cred majoritatea ateilor este că există doar un singur fel de materie în univers, de natură fizică, și din ea rezultă mintea, frumusețea, emoțiile, valorile morale – pe scurt, toată gama de fenomene care conferă bogăție vieții omului.“

Gândurile și emoțiile omenеști *emană* dintr-o extrem de complexă interconectare a entităților fizice aflate în creier. Din perspectiva naturalismului filozofic, un ateu este cineva care crede că nu există nimic dincolo de lumea naturală, fizică, nicio inteligență *supra*-naturală, care pânдеște dincolo de universul observabil, nici un suflet care supraviețuiește trupului și nici minuni – cu excepția fenomenelor naturale pe care încă nu le înțelegem. Dacă există ceva ce pare a se afla dincolo de lumea naturală, acest lucru se întâmplă pentru că în momentul de față nu cunoaștem suficient acel ceva, dar sperăm ca în viitor să-l cunoaștem și să-l aducem în sfera naturalului. Când descompunem un curcubeu pentru a-l cerceta, el nu va părea mai puțin minunat.

Când examinezi mai profund credințele unor oameni de știință care par a fi religioși, de obicei constăți că nu sunt. Cu siguranță că acest lucru este adevărat în cazurile lui Einstein și Hawking. Martin Rees, actualul astronom regal și președinte al Societății Regale⁷, mi-a mărturisit că merge la biserică în calitate de „anglican necredincios... din loialitate față de trib“. Nu are convingeri teiste, dar împărtășește acel naturalism poetic pe care l-am menționat, pe care cosmosul li-l provoacă și altor oameni de știință. În cursul unei conversații televizate recente, l-am provocat pe prietenul meu, medicul obstetrician Robert Winston, un respectabil stâlp al comunității evreiești britanice, să admită că iudaismul are exact acest caracter și că, în realitate, el nu crede în nimic supranatural. Era gata să admită acest lucru, însă în cele din urmă a dat înapoi (ca să fiu drept, el ar fi trebuit să mă intervieveze pe mine, și nu invers).⁸ La insistențele mele, Winston a afirmat că iudaismul îi furnizase o bună disciplină, care-l ajutase să-și structureze o viață de calitate. Probabil că așa este, dar acest lucru nu se sprijină pe valoarea de adevăr a niciuneia dintre pretențiile supranaturale ale iudaismului. Există mulți intelectuali atei, care recunosc cu mândrie că sunt evrei și respectă ritualurile evreiești, probabil din respect față de o tradiție atât de veche sau

⁷ Royal Society, echivalentul Academiei Regale de Științe din Marea Britanie. (*N. trad.*)

⁸ Documentarul de televiziune din care făcea parte interviul a fost însoțit de o carte (Winston, 2005). (*N. a.*)

O contribuție originală a lui Dawkins este examinarea cauzei persistenței îndelungate a religiei după săvârșirea revoluției științifice și a faptului că se pregătește o revenire a ei de proporții terifiante.

— JOAN BAKEWELL, *The Guardian*

Dawkins le redă sentimentelor și emoțiilor umane propria lor valoare. Asta conferă criticii sale orientate împotriva religiei o forță imensă.

— PHILIP PULLMAN

Această carte a lui Richard Dawkins ar trebui să fie citită de oricine, ateu sau călugăr. Dacă raționalismul ei nemilos nu te transformă într-un militant la un moment dat, înseamnă că nu ești viu.

— JULIAN BARNES